

ДОМАШНЯ БІБЛІОТЕЧКА ШКОЛЯРА

ВАСИЛЬ СТЕФАНИК

КЛЕНОВІ ЛИСТКИ

ВИДАВНИЦТВО ЦК ЛКСМУ «МОЛОДЬ»

2011

ДОМАШНЯ БІБЛІОТЕЧКА ШКОЛЯРА

ВАСИЛЬ СТЕФАНІК

КЛЕНОВІ ЛИСТКИ

ОПОВІДАННЯ

ВИДАВНИЦТВО ЦК ЛКСМУ «МОЛОДЬ»

Київ • 1950

383.113 - 2ч

МАН. СИБИРСКОЕ
АН СРСР

510.106

50
10956

Малюнки М. НАЗАРОВА

I

Постіль застелена полотном, коло стола на задній і передній лаві засіли куми, на краю печі рядком діти. Вони попускали рукави, як стадо перепелиць, що спочивають, але все готові летіти. Куми зате сиділи, як вкопані, лишень руками досягали хліб або порцію¹ горівки, але і руки найрадше не рухалися б, лишень спочивали б, зігнені в кулак на колінах. Нерадо вони брали

¹ Порція — тут: чарка.

хліб і порцію. Каганець блимав на припічку й потворів з кумів великі чорні тіні і кинув їх на стелю. Там вони поломилися на сволоках і також не рухалися.

Коло стола схилений стояв Іван, господар хати й тато маленької дитини, що її охрестили.

— Будьте ласкаві, мої куми, та зажайте ще по одній. Хоч це не горівка, а болото, але з мужиком то так мається: що де у світі є найгірше, то він має то спожити, що де в світі є найтяжче, то він має то виконати...

— На то ми роджені, — відповідали побожно куми. Як порція обійшла колію, то Іван її поставив лігма коло пляшки, бо боявся, аби не впала така маленька на землю.

— А закусить... Та й дивіться, який мене клопіт найшов у самі жнива, у сам вогонь. А я, бігме, не знаю, що з цього має бути?! Чи маю лишити жнива та й обходити жінку й варити дітям їсти, чи я маю лишити їх тут на ласку божу та й тягнути голоден косою? Бо вже мое таке має бути, бо в такий час ніхто до хати не прийде за великі гроші. На тобі, Іване, дитину та радуйся, бо ще їх мало маєш.

— Не марікуйте¹, куме, та не гнівить бога, бо то його воля, не ваша. А діти — піна на воді, щось на них трісне — та й понесете всіх на могилу.

— У мене не трісне, але там, де є одно, там трісне. Жебрак, аби таки не тулився до жінки, аби не дивився в той бік, де жінка, то б найліпше зробив. Тоді й бог не дасть...

— Куме, ви це пuste говорите, так ніколи не буде, бо люди мають плодитися.

— Коби ж то люди, а то жебраки плодяться. А я тому кажу, що ти, жебраку, не плодися, не розводься, як миш, ти будь контетний², як маеш на хорбаці drankу, як маеш кавалок хліба, аби не був голоден, та як тебе ніхто по лиці не лупить. Як ці три діла маеш, то й має тобі бути добре, а від жінки геть уступися.

— Куме Іване, дайте трошки спокій, бо жінка, як мається звичай, у такім інтересі, то їй не треба цього слухати, бо така бесіда не дає здоров'я. Колись іншим, ліпшим часом.

¹ Марікувати — нарікати.

² Контетний — вдоволений.

— Я вас дуже перепрошую за мою таку бєсїду, але ви гадаєте, що я за неї дбаю, або за дїтьми дбаю, або за собою я дбаю? Бїгме, не дбаю, най їх і зараз вихватає та й мене з ними. Овва, ото ж би ми втратили рай на землі й маєтки лишили!

Куми вже не обзивалися, не перечили, бо бачили, що Івана не переможуть, і хотїли, аби скорїше виговорився, бо борше їх пустить спати. Іван встав від стола, спинився насеред хати, спустив рукави так, як діти на печі, і почав до них балакати:

— Та чому не летите з моєї голови? Я вам розчиню й вікна, і двері, гай!..

Діти засунулися на піч так, що їх не було вже видко.

— Ади, сарана, лиш хліба, та й хліба, та й хліба. А відки ж я тобі того хліба наберу? Та то би на дванадцятий сніп якийсь раз торгнути, то би якийсь раз схилитися, то з поперека вогонь у пазуху сиплеться. То тебе кожне стебельце в серце дюгне¹.

¹ Дюгати — колоти, шпигати.

Це було до дітей, а тепер він звернувся до кумів.

— А увечір, лиш покажешся до хати такий, як віхоть, як мийка усотаний, а вони тобі в один голос... і жінка і діти: «Нема хліба!» Та й ти не йдеш, бідний чоловіче, спати, але ти тягнеш ціп та й молотиш напотемки, аби завтра мали з чим іти в жорна. Та так тебе ціп і звалить на сніл, та й так деревієш до ранку у сні, аж тебе роса

припаде. Та й лишень очі пролупиш, то зараз тебе та роса їсть, бо мало тебе біда їсть, ще вона вночі тебе найде. Промиеш очі та й точишся на лан, такий чорний, що сонце перед тобою меркне.

— Іване, не журіться дітьми, бо то не лишень ви, але бог їм тато, старший від вас.

— Я з богом за барки не ловлюся, але нащо він тото пускає на світ, як голе в терня? Пустить на землю, талану в руки не дасть, манни з неба не спустить, а потім увесь світ кричить: «Мужики злодії, розбійники, душогубці!» Зіпреться один з другим у церкві такий гладкий, що муха на ньому не полізе, та корить та картає. Ви, — каже, — дітей не навчаєте страху божого, ви їх самі посилаєте красти, — ей, де я годен так ганьбити? А коби коло моєї дитини і мамка, і нянька, і добродзейка¹ ходила, коби мені люди всього наносили, то і я б, єгомость², знав, як діти вчити! Але мої діти ростуть по бур'янах разом із курми, а якщо до чого приїде, отак, як тепер, то ніхто не знає, що вони ці-

¹ Добродзейка — тут: гувернантка.

² Єгомость — так зовуть попа в Галичині.

лий день їдять. Чи крадуть, чи жебрають, чи пасуть, а я відки знаю? Я косю ваші лани, та й забуваю не лиш за діти, але за себе не пам'ятаю. Ви б хотіли, аби я і ваші лани обробив, і діти щоб учив. А ви від чого? Так, люди, ви самі знаєте, яке наше життя...

— Знаємо, куме, знаємо. Як не знати, коли самі в нім бродимо.

— Я на діти дивлюся, але я не гадаю, аби воно було чемне, аби вміло до ладу зробити. Я лиш заглядаю, чи воно вже добре по землі ходить, щоб його упхати на службу, оцього я чекаю. Я не чекаю, щоб воно убралося в силу, аби путерії¹ набрало, аби воно коло мене нажилося. Коби лиш багач або пан отворив пашеку, а я його туди кидаю, аби лишень збутися! А потім воно бігає коло худоби, ноги — одна рана, роса їсть, стерня коле, а воно скаче та й плаче. Ти б йому завернув худобу, поцілував би його в ноги, бо ти його сплотив та й сумління тебе п'є, але минаєш, ще ховаєшся від нього, аби він не чув!..

¹ Путерії набрати — путнім стати, набрати розуму, сили.

Аж почервонів, аж задихався.

— Та й росте воно в яслах, під столом або під лавою, їсть кулаки, вмивається сльозами. А підросте, та й щось воно украде, бо воно ніколи добра не знало, та краденим хоче натішитися. Дивишся, іде до тебе жандар. Скує тебе, наб'ється, як товарину, бо ти тато злодієві, та й мушиш із ним бути у змові. Та й ти злодій навіки! Але це не решта, кінець ще напереді. Най би син, ваша дитина, а людський злодій, най би зогнив у криміналі¹, бо злодія не шкода. Най би! А то вони візьмуть здоров'я та й дають до шпиталю лічити, а потім пускають письмо до в'їта, аби тато платив кошта. З хати виганяють, під пліт викидають з бебехами. Ідеш до в'їта, по руках цілуєш: «Війточку, виберіть мене із цієї кари». «Ти, — каже в'їт, — бідний чоловік, то можу тебе випустити, але яку я вигоду буду мати за твою вигоду?» Стиснеш плечима, складешся, як цізорик², та й кажеш: «Місяць вам буду задур-

¹ Кримінал — тюрма.

² Цізорик — складаний ніжик.

но служити...» Так чи не так, люди? Правду кажу, чи брешу, як пес?!

— Все так, цілий гатунок такий, одного слова не замилили¹.

Іван дрижав цілий, чув на собі цілу вагу страшних своїх слів.

— Аби-сьте не казали, люди, що кранчу над головами своїх дітей, як ворон над стервом, не кажіть, люди, не кажіть! Я не кранкаю, я правду говорю, мій жаль кранкає, серце кранче!

Очі його запалилися, і в них появилася страшна любов до дітей. Він шукав їх очима по хаті.

— Бо виглядає так, що я свої діти геть позбиткував², гірше як темний ворог. А я, видите, не позбиткував, я лишень прогорнув з-перед очей сьогодні, і завтра, і рік, і другий, і подивився на мої діти, що вони там діють? А що я уздрів, те й сказав! Я пішов до них у гості, та й кров моя застигла на їх господарстві.

По хвилині:

¹ Не замилили — не помилилися.

² Збиткувати — знущатися.

— Якби до тої Канади не було морів, то я б їх у міх забрав та й пішки б з ними туди йшов, аби їх занести далеко від цього поругання. Я б ті моря берегами обходив...

Куми забули були за відпочинок, а тепер собі нагадали, борзо повставали і пішли.

II

Рано.

Діти обідали на землі, обливали пазухи і шелестіли ложками. Коло них лежала мама, марна, жовта, і бгала коліна під груди. По чорнім нечесанім волоссі спливала мўка й біль, а губи заціпилися, щоб не кричати. Діти з ложками в роті оберталися до мами, дивилися й знов оберталися до миски.

— Семенку, ти вже наївся?

— Вже, — відповів шестилітній хлопець.

— То візьми віничок, покропи землю та й підмети хату. Мама не годна нахилитися, бо дуже болить усередині. Не кури дуже!

— Уступіться, бо через вас я не можу замітати!

Мама звелася й поволіклася на постіль.

— Семенку, а тепер файно вмийся, і Катруся, і Марія най вмються, і побіжи в збанок води начерпнути, але не впадь у керницю, не схиляйся дуже!..

— Семенку, піди та нарви огірків у решето, щоб мама в горшку наквасила, бо я вижу, що буду слаба, та не будете мати що з хлібом їсти. Та й нарви кропу і вишневого листя. Та не сотай огірчиння, але рви попри саме былó...

— Семенку, здійми з грядок¹ сорочки, щоб я полатала, бо ходите чорні, як ворони.

Семенко все бігав, все робив, що мама казала, і раз по раз потручував молодші сестри і казав, що дівки не знають нічого, лишень їсти.

— Вони ще малі, Семенку, як виростуть, та й будуть тобі сорочки прати.

— Я наймуся та й там мені будуть сорочки прати, я їх не потребую.

¹ Грядкa — жердка під стелею, що на ній вішають одержу.

— Не тішся, дитинко, службі, бо не раз будеш свої дні оплакувати.

— Аді, дедя¹ зросли в службі та й нічо їм не бракує.

— І ти зростеш у службі, аж шкура буде тріскати від того росту. Але ти, Семене, не балакай, але збирайся татові нести обід. Він десь такий голодний, що очі за тобою продивив.

— Я мушу татову палицю брати, аби від псів обганятися.

— А як загубиш, та й буде тато нас обое бити. Та не йди простоволосій, але візьми хоч татів капелюх.

— Той капелюх лише на очі паде, що не видно дороги.

— Вимий збанок та й сип борщу.

— Ви мене не вчіть стільки, бо я знаю.

— Семенку, а дивися, аби тебе пси не кусали...

III

Дріботів ногами по грубій верстві пороху й лишав за собою маленькі сліди, як білі квіти.

¹ Дедя — тато.

— Фіть, заки я зайду, то це сонце мене порядно спарить. Але я собі заберу волосся так, як жовнір, та й буде мені ліпше йти.

Поклав обід на дорогу і збирав волосся на верх голови, щоб приложити його капелюхом і виглядати, як обстрижений жовнір. Очі сміялися, підскочив і покотився далше. Та волосся з-під широкого капелюха зсунулося на потилицю.

— Це пустий капелюх, най-но як я наймуся, то я тоді собі капелюшок...

Лишень облизався. Пройшовши шмат дороги, він знов поставив обід на землю.

— Я змалюю собі велике колесо із шпичками.

Сів насеред дороги в порох і обводив докола себе палицею, потім рисував промені в колесі. Далі зірвався, перескочив поза обід і побіг дуже зрадуваний.

До кожних воріт закрадався, зазірав, чи нема на подвір'ї пса, і аж тоді борзенько перебігав. З одного обійстя вибіг пес і пустився за ним. Семенко співорив¹, заверещав і сів з обі-

¹ Співорити — заверещати з переляку.

дом. Палиця також впала на дорогу. Довгенько скулений сидів, чекав пса, аби кусав. Потім звачився подивитись і побачив над собою чорного пса, що спокійно стояв коло нього.

— На, на, циган, на кулеші, але не кусай, бо болить дуже та й штраф твій газда буде платити. Та він тобі ноги поломить за той штраф.

Щипав з платка кулеші, метав псові по куснику і сміявся, що він на воздуху хапає. Пес мав отворену морду, і він собі рот отворив.

— А ти чий, шибенику, що пси по дорогах годуєш, а в поле що понесеш?

І якась жінка гупнула його в шию.

— А як, ви ще бийте, як пес хотів мене роздерти.

— А ти чий, такий чемний?

— Я Івана Петрового, але мама мали дитину та й слабі, а я мусю нести обід, а мене пси кусають, а ви ще б'єте...

— Ой, як я тебе била... Куди ж ти несеш їсти?

— Татові несу на лан, коло ставу.

— Йди зо мною, бідо, бо я також несу туди обід.

Пішли разом.

— А хто обід варив?

— Мама варили, бо я ще не вмію, а Марія і Катерина ще менші від мене.

— Та не слаба мама?

— Чому не слабі, так качаються по землі, так стогнуть, що аж! Але я за них роблю...

— Ото, ти робітник!

— Ви не знаєте та й говорите пусте. Ану

запитайтеся мами, який я розумний! Я «оченаш»
знаю цілий...

Жінка засміялася, а Семенко здвигнув плечима й замовк.

За ним біг пес, а він нібито кидав йому кулеші і загулював іти за собою.

IV

Три дні опісля.

Посеред хати сидів Семенко і сестри, і корито з маленькою дитиною стояло. Коло них миска з зеленими накришеними огірками й хліб. На постелі лежала їх мама, обложена зеленими вербовими галузками. Над нею сипів рій мух.

— Понаїдайтеся та й тихо сидіть, бо я понесу дитину до Василихи, аби поплекала. Тато казали, аби нести рано, в полудне й надвечір, а увечір вони самі вже прийдуть.

— Семенку, не переломи дитини.

— Я гадав, що ви спали. Тато казали давати вам студеної води і булку їсти. Марія така чемна, що вона тоту булку ухватила і вкусила вже раз. Але я набив та й відоймив. Їстимете?

— Не хочу.

— Тато зсукали ще свічку та й казали, що якби ви вмирали, аби вам дати в руки і засвітити. Коли я не знаю, коли давати?..

Мама подивилася великими блискучими очима на сина. Безодня смутку, увесь жаль і безсилий страх зійшлися разом в очах, і разом сплодили дві білі сльози. Вони викотилися на повіки й замерзли.

— Тато рано в хоромах¹ також плакали, так головою до одвірка лупили. Заплакані взяли косу та й пішли.

Взяв дитину й вийшов.

.

— Семенку, щоб ти не давав Катрусю, і Марійку, і Василька бити мачусі. Чуєш? Бо мачуха буде вас бити, від їди відгонити і білих сорочок не давати.

— Я не дам та й татові буду казати.

— Не pomoже нічо, синочку мій наймиліший, дитинко моя найзолотіша! Як виростеш, щоб ви між собою дуже любилися, дуже, дуже!.. Щоб ти помагав їм, щоб не давав кривдити.

¹ В хоромах — в сінях.

— Як я буду служити та й буду дужий, то я їх не дам, я буду до них щонеділі приходити.

— Семенку, аби просив тата, що мама на-казувала, аби вас любив...

— Іжте булку...

— Співай дитині, най не плаче...

Семенко хитав дитину, але співати не вмів. А мама обтерла долонею сухі губи й заспівала.

У слабім уриванім голосі виливалася її ду-ша й потихеньку спадала між діти і цілувала їх по головах. Слова тихі, невизначні говорили, що кленові листочки розвіялися по пустім полю, і ніхто їх позбирати не годен, і ніколи вони не зазеленіють. Пісня намагалася вийти з хати й полетіли в пугте поле за листочками...

1900 р.

ДЛЯ МОЛОДШОГО І СЕРЕДНЬОГО ВІКУ

В. Стефаник. Клеповые листья. Рассказ.

(На украинском языке)

Редактор *О. Бабишкін.*

Художній редактор *С. Кравченко.*

Коректор *К. Бергер.*

БФ 02932. Підписано до друку 14. IX. 1949. 0,75 друк. арк.
70×108/32. Обл.-вид. 0,5 арк.

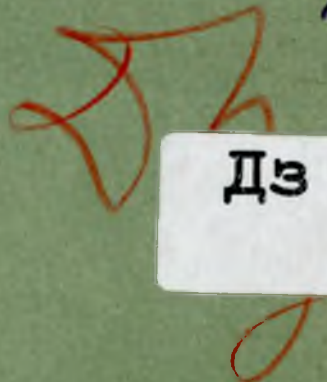
Надруковано в друкарні М-185 з матриць друкарні видавництва
«Радянська Україна», м. Київ.

t 55

1087

Ціна 40 коп.

383.113-2 пр.
Дз

Дз

ДОМАШНЯ БІБЛІОТЕЧКА ШКОЛЯРА

ВАСИЛЬ СТЕФАНІК

КЛЕНОВІ ЛИСТКИ

ВИДАВНИЦТВО ЦК ЛКСМУ «МОЛОДЬ»